

בין הליטין ובין ההגדות

Between The Lines of the Haggadot (!)

(1 פסחים קטז.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

מאי בגנות?

רב אמר: מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו.

[ושמואל] אמר: עבדים היינו.

He commences with shame and concludes with praise.

What is *with shame*?

Rab said: *Aforetime our fathers were idolaters*

while Samuel said: *We were slaves.*

(2 פירוש ר' יהודה ב"ר יקר (מאה 13 בפרובנס – רבו של רמב"ן)

לפי שיש במשנה מתחיל בגנות ומסיים בשבח, ופליגי בגמרא "מאי גנות, רב אמר מתחילה היינו עובדי ע"ז, ורבא אמר עבדים היינו לפרעה" ונראה לפי הגמרא דהלכתא כרבא, דאמר ליה רב נחמן לדראי עבדיה: "עבדא דמפיק ליה מאריה לחרו ויהיב ליה כספא ודהבא טובא מאי בעי למיעבד ליה?" אמר ליה "בעי אודויי ושבוחי טובא", מיד פתח ואמר: "עבדים היינו". וכן נראה לרבא ולרב נחמן דמאחר דכל ענין היום הזה הוא יציאת מצרים אין לנו להזכיר גנות אחר. כי אם אותו עבדות שעל ידו הוציאנו ממצרים. ומה לנו להזכיר גנות שמאברהם אבינו. ורב סבר אחר שבאנו להזכיר גנות ושבח של מצרים להודיע כמה שבחו של מקום כי מאשפות ידים אביון, יש לנו להזכיר גנות ושבח הראשון כי אבותינו היו עובדי ע"ז ואין גנות בעולם כזה... ולפי שנראה דהלכתא כרבא דהוא בתראה ואף רב נחמן סבר כוותיה לפי הנראה, לכך באנו לעשות תחילה כרבא ואומרים אנו: עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו וגו'. והולכין ודורשין בענין יציאת מצרים, וגם רבותינו, ר' אליעזר... היו מספרין כל אותה הלילה ביציאת מצרים, ומספרים איך כנגד ארבעה בנים דברה תורה עד שמדבר בהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואחר כך מזכירין "מצה ומרור מונחים לפניך" וזה סדרו של רבא. ואחר כך באנו לעשות אף כרב ואומרים "מתחילה עובדי ע"ז" ומזכירין גנות דתרח ושבח דאברהם וזרעו. ואע"פ שדקדק אחריהן ולא נתן להם עצמם הארץ – ברוך שומר הבטחתו לישראל, שהקב"ה חישב את הקץ שאמר לאברהם, ואומר: "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", עד שמגיע למצרים ומספר שעבודם והגאולה, ואחר כך מספר בפסח ומצה ומרור. זהו סדרו של רב. והמחבר אגדה זו רצה לומר תחילה כרבא ואחר כך כרב, ולכן מזכירין תחילה פסח ומצה ומרור לסדרו של רבא ואחר כך פסח ומצה ומרור לסדרו של רב.

והגדת לבנג יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך.

מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום ב"ה לעבודתו, שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים, ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים.

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא,
שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ
לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים, שנאמר
ויאמר לאברם

**ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם
ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה
וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי
ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.**

והיא שעמדה לאבותינו ולנו
שלא אחד בלבד עמד עלינו
אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו
והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.
צא ולמה מה בקש לבן הארמי...